

Лекція 3.

Тема. Початкова школа – основне місце професійної діяльності майбутнього педагога.

Мета. Ознайомити студентів з основними завданнями початкової школи; значенням поняття "молодший шкільний вік", індивідуальними особливостями молодшого школяра, його правами та обов'язками.

Вступ.

Роль початкової школи в національному відродженні України неоціненна, бо сам вчитель початкової школи пробуджує в дітях любов до рідного краю, міста, села, звичку до праці, потребу в шанобливому ставленні до старших, уміння жити в колективі, бути добрим, оберігати все живе.

Отже, в початкових класах формуються не тільки елементи наукового світогляду. Ці роки – родюче поле, на якому вчитель засіває зерна чеснот громадянина. «Дитячі роки, - писав В.О.Сухомлинський, - це джерела життєвого ідеалу. Від того, що відкрилося дитині в навколишньому світі в роки дитинства, залежить, яким громадянином буде наш вихованець.

План.

1. Школа 1 ступеня – початкова ланка в системі освіти України. Роль початкової школи в національному відродженні.
2. Завдання школи 1 ступеня в світлі Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту».
3. Особливості особистості молодшого школяра, його права та обов'язки.

Зміст лекції.

1. Школа 1 ступеня – початкова ланка в системі освіти України.

В сучасних умовах розвитку людської цивілізації суттєво змінюються уявлення про мету і завдання освіти та процес формування людської особистості.

Нові ідеї розвитку освіти у ХХІ столітті базуються на таких положеннях, як:

- пріоритетність освіти;
- досягнення якості масової освіти;
- неперервність і різноманітність освіти;
- гуманізація освіти;
- використання нових технологій навчання (в першу чергу - здоров'язберігаючих);
- акцент на активності і саморозвитку особистості;
- широка інформація.

Усі ці риси характерні і для початкової ланки освіти. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» до загальноосвітніх закладів, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, належить в першу чергу середня загальноосвітня школа – загальноосвітній заклад І-ІІІ ступенів (12 років навчання).

І ступінь – початкова школа (4 роки).

ІІ ступінь – основна школа (5 років).

ІІІ ступінь – старша школа (3 роки).

Початкова школа забезпечує початкову загальну освіту. У загальноосвітніх закладах І ступеня головне завдання – виховання , і

передусім навчальними предметами. Тут закладаються основи знань рідної державної мови, культури мовлення, етично-морального ставлення до оточуючого світу, науково-гуманістичні погляди на людину і людське суспільство, природу, родину, зміст життя, самоцінність людини, на сутність патріотизму, знання про атрибути Української держави – герб, гімн, прапор.

Ця мета досягається через інтегративне викладання циклів дисциплін: а) мова, природа, історія рідного краю; б) початкові знання з інформатики, біології, крає- і народознавства, фізичної культури, основ гігієни, розумової праці, культури побуту. Навчання здійснюється державною мовою. Іноземні мови вивчаються на основі рідної.

2. Завдання школи 1 ступеня в світлі Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту».

За роки незалежності в Україні створена принципово нова законодавча база національної освіти. Вже в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття)» (1993 р.) були висунуті завдання деполітизації освіти, що характеризує перехід від тоталітарного до громадянського суспільства, а також національного характеру освіти і гуманізації та диференціації навчально-виховного процесу.

У базових Законах «Про освіту» (1996), «Про загальну середню освіту» (1999) чітко визначено нові цілі шкільної освіти.

В Законі України «Про освіту» підкреслюється, що «метою освіти є розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями».

Закон України «Про загальну середню освіту» передбачає виконання загальноосвітніми закладами таких завдань:

- виховання громадянина України;
- формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду;
- виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів до подальшої освіти і трудової діяльності;
- виховання в учнів поваги до Конституції України, державних символів, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина;
- реалізація права учнів на вільне формування політичних і світоглядних переконань;
- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй;
- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої суспільної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я учнів.

Нині початкова школа працює в нових умовах, які характеризуються тим, що затверджено Державний стандарт, який визначає зміст, обсяг, рівень вимог до результатів різних освітніх галузей. Однак діти можуть одержати початкову освіту в різноманітних навчальних закладах. Створюються варіанти навчальних програм, шкільних підручників і навчальних посібників.

Авторитарно-дисциплінарна модель навчання змінена на особистісно орієнтовану. Найголовніші ознаки особистісно орієнтованого навчання:

- багатоваріантність методик і технологій;
- організація навчання на різних рівнях складності;
- максимально можлива індивідуалізація;
- розвиток критичного мислення учнів;
- діагностична основа навчально-виховного процесу в інтересах вихованця, а не як засіб контролю;
- моделювання життєвих ситуацій;
- посилення мотивації навчання (підтримка успіху, спонукання до самоаналізу, самооцінки, самопізнання та ін.).

Однак є і багато проблем, які потребують вирішення.

Насамперед початкова освіта – це ланка в системі неперервної освіти. Вона повинна продовжувати лінії дошкільного розвитку. Однак нині в містах лише 38% дітей відвідують дошкільні заклади, в селах – 19%. Відповідно й рівень підготовки до шкільного навчання різний.

У зв'язку з варіативністю начальних планів і програм перед учителем постає проблема їх вибору.

Актуальною є проблема відображення у змісті програми культурно-виробничих особливостей різних регіонів, а також проблема мовної освіти (скільки мов вивчати, на якому етапі починати вивчення іноземних мов і т.ін.).

З відмовою від політизації гостро постає питання, як забезпечити світоглядну функцію освіти, належну соціалізацію учнів

Загострюється проблема диференціації навчання, оскільки до школи приходять учні з різним рівнем розвитку, темпу читання, письма, рівня мислення, фізичної витривалості.

Необхідне науково-методичне обґрунтування нових інформаційних технологій, розробки навчальних програм з комп'ютерною підтримкою та ін.

Проблемою є і часта неповнота сімей через відсутність батьків, що перебувають на заробітках за кордоном.

Чимало сімей з дітьми молодшого шкільного віку знаходяться за офіційною межею бідності.

Зростають явища наркоманії, алкоголізму серед батьків і дітей, а також безпритульність дітей, кількість хворих учнів.

3. Особливості особистості молодшого школяра, його права та обов'язки.

Специфіка педагогічної дії вчителя має базуватися на знанні особливостей молодшого шкільного віку. Молодший шкільний вік є важливим у становленні особистості дитини, бо саме тоді закладаються основи особистісного розвитку учнів початкової школи.

Віковими особливостями дітей 1 - 4 класів можна вважати: незначний соціальний та моральний досвід, підвищену емоційність, вразливість і водночас пластичність до морально-етичних впливів, імпульсивність та безпосередність поведінки дитини, бажання постійно розширювати коло спілкування. Розрив між знаннями моральних принципів і відповідною поведінкою - найхарактерніша властивість дитини цього віку.

Основними потребами дитини в початкових класах є необхідність: у спілкуванні з людьми, в емоційному контакті, визнанні, оцінці своїх дій та вчинків, виявленні власних позицій у ставленні до інших, світу, у дружбі,

товариськості, повазі до особистості, самоповазі, набутті нових знань та вмінь для пізнання довкілля.

На цьому віковому етапі у дитини формується ядро особистості (моральні почуття, цінності, переконання), відбувається набуття досвіду моральної поведінки. Вона вчиться не лише виконувати вимоги колективу, а й бере активну участь у постановці вимог, виборі доручень, справи, яка їй до душі. В учнів виникає ще одне новоутворення - відносно стійкі форми поведінки і діяльності, які в майбутньому становитимуть основу формування її характеру.

Важливим є особистісно орієнтований підхід у вихованні молодших школярів, оскільки для дітей цієї вікової групи характерна особлива сенситивність до морально-етичних впливів, а надто сприйняття норм культурної поведінки, спілкування, мовного етикету, культури взаємовідносин.

Дуже часто внутрішнє самопочуття, емоційний настрій дитини залежить від особистості вчителя початкових класів, оскільки для учнів 1 - 2-х класів учитель залишається центральною фігурою, арбітром, авторитетом. Лише в 3 - 4-х класах самооцінка, оцінка однолітків починає переважати оцінку вчителя.

Зовнішнім вираженням позиції дитини є участь її у різноманітних ситуаціях дитячого життя. Вона виявляється залежно від очікувань вчителя і дитини. Діти з невиправданими очікуваннями часто стають агресивними або, навпаки, пригніченими; боязкими або недовірливими, соціально інфантильними або неспокійними. Ці аспекти необхідно враховувати у роботі з дітьми та батьками.

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, бесіда, усний журнал, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина,

екскурсія, виставка малюнків, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, веселі старту, естафети, догляд за рослинами і тваринами тощо.

Основа педагогічного спілкування з дітьми – це велика повага до особистості школяра, його думки, інтересів, почуттів. У 1991 році Верховною Радою України ратифіковано Конвенцію про права дитини. У 2001 р. Президентом України підписаний Закон «Про охорону дитинства», де викладено права та свободи дитини. Спираючись на ці документи та згідно з «Положенням про загальноосвітній навчальний заклад», учні мають право на:

- доступність та безоплатність повної загальної середньої освіти у державних та комунальних загальноосвітніх навчальних закладах;
- вибір певного загальноосвітнього навчального закладу, форми навчання, предметів варіативної частини навчального плану, факультативів, спецкурсів, позакласних занять;
- переатестацію з навчальних предметів;
- безпечні та нешкідливі умови навчання і праці;
- користування навчально-виробничою, науковою, матеріально-технічною, культурно-спортивною, корекційно-відновлювальною та лікувально-оздоровчою базою загальноосвітнього навчального закладу;
- участь у різних видах навчальної, науково-практичної діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах тощо;
- участь в органах громадського самоврядування загальноосвітнього навчального закладу;
- вільне вираження поглядів, переконань;
- участь у добровільних самодіяльних об'єднаннях, творчих студіях, клубах, гуртках, групах за інтересами тощо;
- захист від будь-яких форм експлуатації, психічного і фізичного насилля, від дій педагогічних та інших працівників, які порушують права учнів, принижують їх честь і гідність.

Учні зобов'язані:

- оволодівати знаннями, вміннями, практичними навичками в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом загальної середньої освіти;
- підвищувати загальний культурний рівень;
- дотримуватися законодавства, моральних та етичних норм;
- брати посильну участь у різних видах трудової діяльності;
- бережливо ставитися до державного, громадського і особистого майна;
- дотримуватись вимог статуту, правил внутрішнього розпорядку загальноосвітнього навчального закладу;
- дотримуватись правил особистої гігієни.

Висновки.

Глибинний смисл самої назви “початкова школа”, “школа першого ступеня” зумовлює особливу роль цієї ланки і особливу відповідальність педагогів за якість її результатів. Це зумовлене кількома причинами. По-перше, у цьому віці поступово із надр ігрової діяльності визріває і формується навчальна діяльність, як спеціальний вид, як інструмент, яким дитина обов’язково повинна оволодіти. По-друге, цей вік як ніякий інший етап шкільної освіти багатий своїми ресурсами, які треба вчасно виявити і розвинути. Цьому сприяють сильна пластичність психіки молодших школярів, їхня готовність сприймати і наслідувати, випробовувати себе, довіра до батьків, учителя, надзвичайна природна допитливість, емоційність – все це створює унікальні можливості для повноцінного виховання, навчання і розвитку дітей цього віку. По-третє, неприпустимість педагогічного браку у початковій ланці. Якщо в основній школі можна припустити, що окремі діти продовжують переходити з класу в клас з низькими рівнями навчальних досягнень, то для початкової школи це виключається.

Отже, без якісної початкової освіти подальша якісна освіта школяра стає дуже сумнівною. Все це дозволяє стверджувати, що початкова школа – це корінь шкільної освіти.

Література.

Вікова та педагогічна психологія / За ред. О.В.Скрипченко, Л.В.Долинської, З.В.Огороднійчук та ін.. - К.: Каравела, 2007.

Волкова Н.П. Педагогіка.- К.: Видавничий центр «Академія», 2002.

Вступ до спеціальності: Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних закладів освіти / За ред. Н.І.Яковець. - Ніжин: НДПУ, 2003.

Гринь Т. Школа майбутнього - яка вона? [Роздуми вчителів і дітей] / Т.Гринь, О.Шагро // Почат. освіта. - 2000. - Жовт.(№33). - С. 2 -3.

Декларація прав дитини // Нормативно-правове забезпечення навчально-виховного процесу в початковій школі / Упоряд. Юрченко Н.Ф. - Х.: Основа, 2006. - С.53-56.

Державний стандарт початкової загальної середньої освіти (Електронний ресурс) // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п>.

Жерносек І.П. Нова школа нової України: Наук.-метод. посіб.

І.П.Жерносек, В.М.Хайруліна. - Т.: Навч. кн. - Богдан, 2003.

Закон України «Про загальну середню освіту» // Освіта України. - 1999. - 12 серпня.

Закон України «Про освіту» // Голос України. - 1996. - 25 квітня.

Закон України «Про охорону дитинства» // Нормативно-правове забезпечення навчально-виховного процесу в початковій школі /

Упоряд. Юрченко Н.Ф. - Х.: Основа, 2006. - С. 81-102.

Конвенція про права дитини // Нормативно-правове забезпечення навчально-

виховного процесу в початковій школі / Упоряд. Юрченко Н.Ф. - Х.: Основа, 2006. - С.57-80.

Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка. - К.: Знання-Прес, 2003.

Мазоха Д.С. На шляху до педагогічної професії. Вступ до спеціальності. - К.: Центр навчальної літератури, 2005.

Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія. - К.: Академвидав, 2005.

Фіцула М.М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих пед. закладів освіти. - К.: «Академія», 2002.

Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005.

Запитання.

Проаналізуйте відмінності вчителя початкових класів від учителя-предметника (вчителя середньої та старшої школи).

Яку роль відіграє початкова школа в національному відродженні?

Назвіть основні завдання школи 1 ступеня в світлі Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту».

Складіть коротку характеристику молодшого школяра.

Які документи визначають права дитини?

Розкрийте зміст основних прав учня загальноосвітнього навчального закладу.

Які обов'язки має учень початкової школи?

Які якості вчителя, на Вашу думку, найбільше цінують молодші школярі?